

2. Горбенко С. С. Історія гуманізації музичної освіти дітей шкільного віку : навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання / С. С. Горбенко. – Житомир : В. Б. Котвицький, 2008. – 416 с.

3. Зязюн І. А. Гуманістична парадигма в освіті / І. А. Зязюн // Вища школа: реалії, тенденції, перспективи розвитку. Ч. II : Нова парадигма вищої освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 квітня 1996 р.). – К., 1996. – С. 18-20.

4. Назарова М. А. Гуманизация общества и гуманитаризация естественно-научного образования в условиях информационно-коммуникативной культуры : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 “Социальная философия” / М. А. Назарова. – Новосибирск, 2007. – 20 с.

5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / В. Л. Ортинський. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 472 с.

6. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за ред. О. М. Пехоти. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с.

7. Педагогіка : навч.-метод. посіб. / уклад. О. М. Гавеля. – К. : НАКККіМ, 2010.

8. Розин В. М. Образование как предмет философской рефлексии / В. М. Розин // Философия образования. – М. : Фонд «Новое тысячелетие», 1999.

9. Соціологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2002.

10. Сухомлинський В. О. Про виховання / В. О. Сухомлинський. – М. : Шкільна преса, 2003.

11. Хайдеггер М. Время и бытие. Статьи и выступления / М. Хайдеггер. – М. : Республика, 1993.

УДК 364-322

Т.М. Волковницька, ст. викладач

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК МЕТОД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Проаналізовано поняття “волонтерство”, “волонтерська діяльність”, визначено напрями діяльності волонтерських об’єднань, які сприяють професійному становленню майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: волонтер, волонтерство, волонтерські об’єднання, професійне становлення.

Проанализированы понятия “волонтерство”, “волонтерская деятельность”, определены направления деятельности волонтерских объединений, которые способствуют профессиональному становлению будущих социальных работников.

Ключевые слова: волонтер, волонтерство, волонтерские объединения, профессиональное становление.

Such notions as volunteering, volunteer activity are analyzed. The directions of volunteer unions activity promoting professional future social workers establishing are defined.

Key words : volunteer, volunteering, volunteer associations, professional establishing.

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери – це дуже відповідальний і кропіткий процес. Ця категорія спеціалістів, крім теоретичних знань, має володіти певним арсеналом умінь, навиків та особистих характеристик. Вищий навчальний заклад має забезпечити не тільки теоретичну підготовку, а й формування необхідних професійних якостей. В умовах Болонської системи освіти, де кількість аудиторних годин скорочується і збільшується час на самостійне опрацювання, збільшується значення заходів, що мають формуючий вплив позааудиторно. Тому для підготовки кваліфікованих спеціалістів соціальної сфери вищі навчальні заклади активно стали долучати студентів до волонтерської діяльності.

Питанню волонтерства присвячено чимало доробок як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. В основному, це описання досвіду такої діяльності. Методичні розробки щодо підготовки волонтерів є лише у виданнях центрів соціальних служб для ді-

тей, сім'ї та молоді [2; 3; 4]. Проблему волонтерства в педагогічній практиці порушує З. Бондаренко [1]. Проте в науковій літературі немає інформації про значення цього виду діяльності під час підготовки фахівців соціальної сфери та особливості організації волонтерської позааудиторної діяльності. Специфіка полягає в тому, що волонтерство для таких спеціалістів – це не просто прояв альтруїзму, а ще й один із способів спробувати себе у ролі соціального працівника. А отже, така діяльність є не просто гуманною справою за покликом душі, а ще й виступає втіленням теоретичних знань на практиці. Саме цим і зумовлюється **актуальність** цієї тематики.

Метою публікації є стислий аналіз досвіду залучення студентів до волонтерської діяльності Чернігівського державного технологічного університету та окреслення його значення в процесі професійного становлення майбутніх фахівців соціальної сфери.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Перш ніж перейти до аналізу організації волонтерського руху серед майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах вищого навчального закладу, варто визначитися з власне поняттям „волонтерство”.

Волонтерство – це добровільна неприбуткова діяльність, що сприяє покращенню ситуації різних вразливих категорій населення [3; 4]. Волонтери можуть допомагати як друзям, знайомим, сусідам, так і всьому суспільству. Лише допомога найближчим родичам не вважається волонтерською діяльністю. Волонтерство не зобов'язує до постійної, регулярної, довготривалої роботи. Час та місце надання допомоги не повинні заважати нормальній життєдіяльності людини. Якщо волонтером є студент, то його діяльність має проходити у вільний від навчання час, або робочий графік має бути узгодженим із керівництвом навчального закладу [1].

Волонтерство, що здійснюється студентами-майбутніми фахівцями із соціальної роботи у державних та недержавних установах, організаціях, є практичним втіленням теоретичних знань, воно виступає як процес набуття практичного досвіду майбутніми спеціалістами. Така діяльність значно сприяє професійному становленню.

Професійне становлення особистості відбувається під час навчання у вищому навчальному закладі. Велику роль відіграють якості особистості, які розвиваються і вдосконалюються у процесі здобуття освіти та в подальшій трудовій діяльності. До них відносяться такі професійні та особисті якості, як толерантність, гуманізм, емпатія, комунікабельність, організаторські здібності, вміння знаходити спільну мову з різними категоріями населення, оптимізм.

У Чернігівському державному технологічному університеті керівництво та викладачі активно сприяють волонтерській діяльності студентів, особливо тих, хто навчається за спеціальністю „Соціальна робота”. У навчальному закладі активно діють дві волонтерські організації різного спрямування – волонтерський центр „Довіра” та студентська соціальна служба. До роботи цих об'єднань залучаються студенти II-V курсів.

Зупинимося більш детально на аналізі досвіду роботи волонтерського центру „Довіра”, який існує вже більше 10 років. Керують роботою цього центру викладачі кафедри соціальної роботи Чернігівського державного технологічного університету. У середньому займаються волонтерською роботою щороку близько 40 студентів, хоча кожного року кількість і склад волонтерської групи змінюється. Волонтерами центру протягом 8 років успішно реалізовувався проект „Дозволь своєму серцю робити добро” на базі Чернігівського обласного центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів. Волонтерська група допомагала працівникам-реабілітологам у групах для дітей від 3 до 6 років, супроводжувала підопічних на процедури. У середньому за 6

місяців волонтери відпрацювали в центрі 102 людино-дні, що відповідає 51 робочому дню. Завдяки кропіткій праці фахівців та волонтерів діти робили свої перші кроки, вимовляли перші слова, вчилися танцювати, малювати, співати. Цей проект був признаним „Кращим соціальним проектом 2004 року” в обласному конкурсі „Волонтер року”. Для студентів, які працювали в центрі по кілька років поспіль, волонтерська діяльність допомогла набути досвіду соціальної роботи з дітьми-інвалідами, навчила толерантному ставленню до таких людей, віри та любові до них.

З часом функції центру розширились. Нині центром реалізуються різні напрями волонтерської діяльності (наприклад, робота у комунальному закладі «Позашкільний навчальний заклад „Центр роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання» Чернігівської міської ради). Спочатку волонтери проходять спеціальні тренінгові заняття, що присвячені специфіці соціальної роботи з дітьми вулиці, соціальними сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Потім допомагають фахівцям проводити різнопланові заходи (розвиваючі ігри, читання книжок, організація розважальних заходів і т. ін.) для дітей, що звертаються до центру. Завдяки волонтерській діяльності в цьому закладі студенти набувають досвіду роботи з такою категорією клієнтів. Адже робота з такими дітьми потребує особливих навиків та знань. Важливим є те, що студенти вчаться знаходити спільну мову з підлітками, зацікавлювати їх новими ідеями, залучати до корисних занять, показуючи інший бік життя – позитивний, гармонійний, здоровий, наповнений любов'ю до людей і життя в цілому. Через незначну різницю у віці спрацьовує принцип „рівний-рівному”. Такі діти значно краще йдуть на контакт зі студентами, довіряють їм, розкриваються, що також є значною допомогою працівникам центру.

Однією з найбільш уразливих категорій клієнтів є самотні непрацездатні особи. Волонтерський центр „Довіра” почав активну співпрацю з Територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Деснянської районної у м. Чернігові ради. І хоча волонтерська діяльність поки що зводиться до соціальної анімації та проведення благодійних акцій по збору одягу для нужденних самотніх пенсіонерів, така робота є важливим досвідом для майбутніх спеціалістів системи соціального захисту населення. Для підопічних цього центру в травні 2011 року було проведено благодійний концерт, присвячений Дню Перемоги. Студенти були на святі і ведучими, і виконавцями, і організаторами. Вони зустрічали глядачів, допомагали їм зайняти свої місця, після концерту слухали спогади про часи Великої Вітчизняної війни від очевидців. Такі заходи є необхідними і важливими не тільки для самотніх людей похилого віку, а й для самих студентів. Адже для тих, хто не має досвіду волонтерської роботи, пенсіонери – це найскладніша категорія клієнтів. Більшість молодих людей не хоче в майбутньому працювати з ними. Хоча після закінчення навчального закладу випускники спеціальності „Соціальна робота” переважно працюють у системі соціального захисту населення саме з людьми похилого віку. Тому такий досвід є особливо корисним і необхідним для професійного становлення соціальних працівників. Студенти вчаться бути терпимими, люб'язними, вчаться слухати та підтримувати людину, яка вдвічі, а то й втричі старша, у скрутних життєвих ситуаціях. Після волонтерської роботи вони знають, як допомогти людині зняти напругу, стрес, підтримати її. Молодь стає гуманнішою, більш чуйною.

Також керівники центру „Довіра” активно розвивають такий напрям роботи, як соціальна анімація. У Центрі організовано театральну студію та секцію з організації

свят для різних категорій населення. Студенти на практиці перевіряють отримані знання з навчальної дисципліни „Соціальна робота по організації дозвілля”. Такий досвід стане у пригоді під час роботи в будь-якій організації чи установі, що надає соціальні послуги.

Ще однією важливою складовою волонтерського руху Чернігівського державного технологічного університету є робота студентської соціальної служби. Ця служба здійснює свою діяльність за підтримки Чернігівського міського центру соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді. Провідні спеціалісти Центру проводять підготовку студентів до волонтерської діяльності та залучають їх до активної роботи у різноманітних закладах. У середньому щороку служба налічує близько 30 волонтерів. Волонтери служби постійно беруть участь у проведенні благодійних заходів на рівні міста. Серед яких: акція “Вдягни місто в зелене” (прибирання міста та висадження дерев), акція до Дня захисту дітей у міському Палаці культури та відпочинку (конкурс малюнків на асфальті, веселі старты, ігротеки та інше), акція до Міжнародного дня солідарності з ВІЛ-позитивними людьми, яка проводиться Чернігівським регіональним представництвом Всеукраїнської мережі людей, що живуть з ВІЛ, міська акція „Серце до серця”. Студентська соціальна служба активно співпрацює з дитячим підлітковим клубом за місцем проживання „Берегиня”. Волонтери проводять для дітей вечорниці, патріотичні бесіди, ігри задля збереження українських традицій та побуту. Щороку за ініціативи студентських служб міста проводиться конкурс „Крок до сімейного життя”, де змагаються студентські пари. Беручи участь у таких заходах, студенти переймають досвід практичних соціальних працівників. Подібні акції здебільшого мають на меті профілактику негативних явищ у молодіжному середовищі, і волонтери мають можливість спробувати себе в цьому важливому напрямі соціальної роботи. Також розвиваються комунікативні навички, організаторські здібності, швидкість реагування, толерантність, гуманність.

Активну роботу волонтери проводять і у своєму навчальному закладі. Варто зазначити щорічну акцію „Мій дарунок тобі, малеча” до Дня Св. Миколая. Цей захід полягав у зборі коштів для придбання канцелярії для вихованців Чернігівської школи-інтернату та дітей зі студентських сімей. Частину подарунків вручають найменшим вихованцям школи-інтернату, а іншу частину – молодим мамам-студенткам (щороку їх кількість змінюється, в середньому 20 осіб) на зборах органів студентського самоврядування університету. Також волонтери служби проводять заходи, спрямовані на адаптацію першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі та на формування згуртованості груп за допомогою розроблених тренінгів. Започатковано традицію проведення тижня Доброти. У межах цього заходу було проведено: збір одягу для безпритульних; конкурс малюнків „Турбота про кожного творить дива”; фотовиставка „Різні прояви любові”; конкурс поетичних робіт на тему доброти; ігротека для вихованців будинку-інтернату та конкурс малюнків на асфальті; акція „Подаруй усмішку другу”; акція „Дерево щастя” та ін. Завдяки такій роботі студенти відчувають себе колективом, більше довіряють одне одному. Студенти-волонтери подають позитивний приклад своїм колегам, заряджають позитивом і також набувають практичного досвіду соціальної роботи з молоддю.

Крім усього вищеперерахованого, волонтери служби проводять лекції з елементами тренінгу в загальноосвітніх школах щодо профілактики негативних явищ у

молодіжному середовищі, допомагають у роботі практичному психологу. Така практика є вагомим внеском у професійне становлення фахівців соціальної сфери.

Керівництво навчального закладу і деканат факультету соціальної роботи заохочують волонтерську діяльність студентів як морально (грамоти, звання „Кращий волонтер року”), так і матеріально (премії, іменні стипендії), що сприяє збільшенню чисельності волонтерів.

Варто зазначити такі фактори, які сприяють якісній роботі волонтерів та їх зацікавленості:

- Керувати волонтерською групою має досвідчений викладач, який має практичний досвід роботи.

- Кожен волонтер має пройти певний підготовчий курс, який складається із занять з елементами тренінгу, для засвоєння особливостей роботи волонтера та її специфіки з різними категоріями клієнтів зокрема.

- Завдання та цілі волонтерської діяльності мають бути чіткими і зрозумілими.

- На місці роботи за волонтерами має бути закріплений фахівець, який буде здійснювати функції супервізора (підказувати шляхи вирішення складних завдань, перевіряти правильність надання послуг і (якщо потрібно) надавати поради щодо їх корекції).

- Керівник волонтерської групи має бути зацікавленим у такій роботі. Своєю енергетикою та ентузіазмом він повинен наснажувати студентів, надихати їх на гарні справи.

- Волонтерська група має бути чітко структурована, у кожного визначена своя функція і роль. Варто розробляти графіки чергувань, плани щодо проведення заходів (з прізвищами виконавців і датами). У складанні цього графіка та плану мають брати участь всі волонтери. Для зручності графіки вивішують на стенді оголошень навчального закладу, приміщенні волонтерського центру та в гуртожитках.

Працівники державних та недержавних установ, що надають соціальні послуги, зазначають, що є значна відмінність між студентами, які проходять практику і мають досвід волонтерської діяльності з такими категоріями клієнтів, і тими, хто має лише теоретичні знання.

Висновки. Застосування теоретичних знань на практиці через волонтерську діяльність дозволить майбутнім фахівцям соціальної сфери визначити курс своєї подальшої професійної діяльності, надасть можливість визначитися з контингентом клієнтів, з якими найкраще виходить працювати. Завдяки волонтерській діяльності у студентів формуються такі особисті риси, як емпатія, толерантність, співчуття, людяність, відповідальність, тактовність, комунікативні навички, швидкість реагування, гуманність та розвиваються організаторські здібності.

Серед студентів III курсу факультету „Соціальної роботи” Чернігівського державного технологічного університету було проведено опитування. Результати опитування показали, що саме ті студенти, які займаються волонтерською діяльністю, бачать себе фахівцями соціальної роботи, відчувають як за час навчання у закладі змінюються їх цінності та переконання. Також більшість з них зазначила вплив на своє професійне становлення волонтерської діяльності.

Загалом, життя студента значно змінюється, набуває нового сенсу, стає більш наповненим та корисним для суспільства. А після закінчення навчального закладу молодий фахівець зможе приступити до виконання своїх посадових обов’язків на рівні

професіоналів. Отже, завдяки волонтерству студенти отримують практичні навички, набувають необхідних рис характеру, визначаються з категорією клієнтів.

Список використаних джерел

1. *Бондаренко З.* Модель організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу / З. Бондаренко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 4. – С. 24-29.
2. *Методичний посібник з надання дружніх послуг для молоді / за ред. І. М. Пінчук, В. А. Сановської.* – К., 2003. – 160 с.
3. *Підготовка соціальних працівників до роботи з волонтерами : методичні розробки до програм “Діди Морози-волонтери” та “Інтерактивний театр” / Р. І. Короткова, Ж. В. Петрочко ; Ліга соц. працівників м. Києва, Соц. служба для молоді м. Києва.* – К. : Вид-во Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 60 с.
4. *Технологізація волонтерської роботи у сучасних умовах / за ред. проф. А. Й. Капської.* – К., 2001. – 140 с.

УДК 37.015

М.Є. Лещенко, викладач

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ВСЕБІЧНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ І САМОВИЗНАЧЕННЯ

У статті розглядаються основи всебічного розвитку особистості. Показано, що всебічний розвиток особистості складається з єдності і взаємодії розумового, фізичного, трудового, морального й естетичного виховання. Гармонійний розвиток усіх складових виховання дає можливість для процесу індивідуального самовизначення.

Ключові слова: *всебічний розвиток, виховання, самовизначення, розумове виховання, фізичне виховання, трудове виховання, моральне виховання, естетичне виховання.*

В статье рассматриваются основы всестороннего развития личности. Показано, что всестороннее развитие личности состоит из единства и взаимодействия умственного, физического, трудового, нравственного и эстетического воспитания. Гармоничное развитие всех составных воспитания дает возможность для процесса индивидуального самоопределения.

Ключевые слова: *всестороннее развитие, воспитание, самоопределение, умственное воспитание, физическое воспитание, трудовое воспитание, нравственное воспитание, эстетическое воспитание.*

The essentials of all-round development of personality are considered in the article. Is shown, what all-round development personality consists of unity and interactions of mental, physical, labor, moral and aesthetic upbringing. The harmonious development of all composite upbringing gives opportunity for the process of individual self-determination.

Key words: *all-round development, upbringing, self-determination, mental upbringing, physical upbringing, labor upbringing, moral upbringing, aesthetic upbringing.*

Актуальність проблеми. Сучасному українському суспільству випало жити на зламі епох – періоді становлення та розвитку незалежної демократичної України. Нова ідеологія освіти, затверджена в Конституції України, повинна сприяти процесу державотворення, становлення народу України. Філософія виховання утверджує погляд на особистість як найвищу цінність суспільства.

Найвище призначення виховання – сформувати досконалу людину. Ідеали досконалої особистості у різних народів дуже схожі. Вони включають красу, розум, високі моральні якості, працелюбність, фізичну силу, витривалість, риси борця за справедливість, тобто якості, які характеризують всебічно і гармонійно розвинену людину.

Особистість людини формується і розвивається під впливом багатьох факторів – природних і суспільних, об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх, незалежних і залежних від волі та свідомості людей, які діють стихійно або відповідно